

Коваленко Микола Миколайович,
аспірант Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

<https://orcid.org/0009-0006-0519-6315>

ЗАХИСТ ПРАВ ТА БАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ КРЕДИТОРІВ У ПРОЦЕДУРІ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ БОРЖНИКА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. Європейська інтеграція України вимагає гармонізації інституту судового банкрутства з нормами Європейського Союзу. У цьому процесі належне місце відводиться судовій процедурі розпорядження майном боржника, у якій особлива увага приділяється дотриманню справедливої рівноваги — балансу між захистом прав кредиторів на повернення боргів та збереженням активів боржника для його фінансового оздоровлення. Особлива увага приділяється захисту прав кредиторів. Використання досвіду Європейського Союзу дозволить створити цивілізовані умови для виходу з кризових ситуацій на початку банкрутства та забезпечити максимальне задоволення вимог кредиторів у подальшому судовому процесі.

173

Європейська інтеграція суттєво посилила захист прав кредиторів у банкрутстві. Вагому роль відіграла імплементація положень Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 в Кодекс України з процедур банкрутства. Це сприяло забезпеченню прозорості судового процесу, активної участі кредиторів у розпорядженні майном боржника та впровадженню принципів справедливого погашення кредиторських

вимог, що відповідає європейським стандартам захисту прав та забезпеченню інтересів кредиторів. Кредитори отримали можливість брати участь у порятунку боржника, гарантуючи вищий відсоток погашення кредиторських вимог, ніж у ліквідації.

Європейська інтеграція стала ключовим каталізатором переходу від «проборжникової» до «прокредиторської» моделі банкрутства в Україні. Відповідно до вимог ЄС та практики ЄСПЛ, процедури повинні бути ефективними та швидкими, забезпечуючи повагу до права власності.

Процедура розпорядження майном є ключовим етапом для збереження активів боржника. Саме тому посилюються контроль і нагляд за активами боржника. Увага спрямовується на пошук та захист активів боржника. Варто наголосити на адаптації законодавства про банкрутство до Регламенту (ЄС), захисті інтересів іноземних кредиторів та розшуку активів боржника за кордоном. У межах заходу, проведеного Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду спільно з проектом ЄС «Право-Justice» і присвяченого обговоренню основних положень, практичного застосування Регламенту (ЄС) 2015/848, учасниками наголошено на взаємопов'язаності економік, потребі адекватних механізмів правової взаємодії для захисту прав кредиторів і боржників, прозорості процедур банкрутства. Гармонізація законодавства, яке регулює всі бізнес-відносини — це певний напрям розвитку українського законодавства¹.

Одним із викликів у процедурі розпорядження майном боржника стала боротьба з фіктивною кредиторською заборгованістю. Євроінтеграція вимагає жорстких механізмів

¹ Розуміння норм Регламенту (ЄС) 2015/848 є ключовим для тлумачення положень КУЗПБ щодо транскордонного банкрутства. Новини, 18.12.2025. URL: <https://www.supreme.court.gov.ua/press/news/1938713> (дата звернення: 21.02.2026).

мів верифікації кредиторських вимог, щоб реальні кредитори не втрачали голоси у комітеті кредиторів через «дружні» до боржника структури. Впровадження європейських підходів дозволяє обмежити право голосу заінтересованих осіб у комітеті кредиторів, запобігаючи маніпуляціям.

Також кредитори отримали реальні інструменти впливу на судову процедуру, включаючи право контролю за діяльністю розпорядника майна (арбітражного керуючого) та участь у виборі наступної судової процедури. Мораторій на задоволення вимог кредиторів почав розглядатись не лише як захист боржника, а як інструмент запобігання розкраданню активів, що відповідає практиці Європейського суду з прав людини щодо захисту права власності. Автоматичне введення мораторію стало запобіжником розпорошенню активів серед окремих кредиторів на шкоду іншим. Як зазначила Хомко С. В., «законодавцем передбачено інститут мораторію у справі про банкрутство юридичної особи як механізм збереження активів боржника задля їх спрямування під час реалізації щодо боржника передбачених статтею 6 Кодексу судових процедур на погашення конкурсної маси боржника та забезпечення справедливого балансу між інтересами кредиторів і боржника, а також максимального погашення пасиву боржника за рахунок його активів»².

Позитивний вплив на захист прав кредиторів справляє зростання значення субсидіарної відповідальності та впровадженні європейського підходу до відповідальності керівництва юридичної особи за доведення до банкрутства, що дозволяє кредиторам стягувати борги з контро-

² Хомко С. В. Мораторій на задоволення вимог кредиторів у справах про неплатоспроможність фізичної особи: функціональне призначення та межі дії. *Новини*, 22.07.2025. URL: <https://surl.li/kilzwm> (дата звернення: 21.02.2026).

люючих осіб боржника, якщо активів боржника недостатньо для задоволення кредиторських вимог та наявні відповідні правові підстави.

Варто зазначити, що вимоги ЄС передбачають рівний захист як приватних, так і державних кредиторів. Забезпечення рівного ставлення до приватних і державних кредиторів є фундаментальною вимогою для країн — претендентів на членство в ЄС. У Кодексі України з процедур банкрутства реалізується принцип рівності. Всі кредитори однієї черги повинні отримувати пропорційне задоволення своїх вимог незалежно від їхньої форми власності.

Не варто забувати й про активно впроваджуваний на фоні євроінтеграційних процесів тест «найкращих інтересів кредиторів», суть якого полягає у захисті меншості кредиторів від свавілля більшості. Тест найкращих інтересів дослівно не вживається у Кодексі України з процедур банкрутства, проте закладений в окремих його статтях, що стосуються затвердження плану санації у процедурі розпорядження майном боржника. При розробці плану санації розпорядник майна має довести, що умови задоволення вимог кредиторів є кращими, ніж при ліквідації. Крім того, якщо певний клас кредиторів не погодився з планом, суд може затвердити його, лише якщо переконається, що цей клас не отримає менше, ніж у процедурі ліквідації.

Орієнтуючись на стандарти Директиви (ЄС) 2019/1023, суттєво розширено права кредиторів на інформацію та участь. Кредитори отримали статус активних учасників, які через збори та комітет кредиторів можуть впливати на ключові рішення у процедурі розпорядження майном боржника. Кредитори набули права ініціювати позови про визнання недійсними правочинів боржника. Зросла роль кредиторів у процесі призначення та контролю за діяльністю розпорядника майна, спонукаючи останнього сумлінніше виконувати обов'язки. З цього приводу Верховний Суд вказує, що порушення строків здійснення судової

процедури розпорядження майном боржника зумовлюють затягування розгляду справи про банкрутство, порушення прав кредиторів на своєчасне задоволення кредиторських вимог, збільшення витрат, пов'язаних із здійсненням процедур банкрутства, оскільки має наслідком зростання (нарощування) грошової винагороди та витрат арбітражного керуючого (розпорядника майна), пов'язаних з виконанням ним повноважень у справ ³.

Також у світлі євроінтеграційних процесів України не можна оминати увагою балансування інтересів учасників процедури розпорядження майном боржника, яке є одним з ключових механізмів захисту прав кредиторів та однією з вимог Директиви (ЄС) 2019/1023. Для забезпечення балансу інтересів Господарський суд стає єдиним центром вирішення майнових конфліктів, гарантуючи захист прав усіх кредиторів одночасно, а не лише тих, хто подав окремі позови. При цьому як незалежний арбітр суд обов'язково враховує бажання боржника зберегти активи та права кредиторів на повернення коштів.

177

Забезпеченню рівного ставлення до кредиторів сприятиме автоматизація формування комітету кредиторів, та неухильне дотримання строків процедури розпорядження майном. Також потребують захисту права кредиторської меншості, яка часто не має можливості щось протиставити великим кредиторам або рішення більшості. Пропонується використовувати механізм захисту незгодних класів кредиторів, який активно застосовується при реструктуризації.

Розпорядник майна діє як незалежний посередник, що забезпечує збереження активів боржника. В європейській

³ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 14.07.2022 у справі № 925/409/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105981893> (дата звернення 21.02.2026).

практиці арбітражний керуючий — це медіатор. Його завдання — не допустити виведення активів, але водночас не заблокувати операційну діяльність боржника, яка є джерелом майбутнього розрахунку з кредиторами. Саме тому важливий ретельний нагляд за діяльністю боржника, проведення детального аудиту його активів та перевірка обґрунтованості вимог кожного кредитора.

Потребує уваги регулювання механізму надання пріоритету поточним кредиторам, які готові кредитувати боржника під час процедури розпорядження майном для підтримки його життєдіяльності. З урахуванням Європейських напрацювань пропонується надання новому поточному кредитору-інвестору першочергового права на виплату перед іншими поточними кредиторами. Законодавчо це потребуватиме визначення нового класу та черги задоволення кредиторських вимог, а також механізму залучення кредитора-інвестора.

178 Підсумовуючи, можна зазначити, що правові механізми захисту прав кредиторів у процедурі розпорядження майном спрямовані на створення передбачуваного середовища, де права кредиторів захищені, інтереси збалансовані, а судова процедура є ефективна та справедлива, що відповідає Європейським стандартам у сфері регулювання відносин неплатоспроможності суб'єктів господарської діяльності.

Ефективне використання та вдосконалення правових засобів балансування інтересів кредиторів у судовій процедурі розпорядження майном боржника з урахуванням Європейського досвіду не лише пришвидшать адаптацію українського законодавства у сфері банкрутства до стандартів ЄС, а й підвищать привабливість судової процедури, захищаючи права кредиторів та інших учасників.